

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Geneza i współczesność partii politycznych państw Grupy Wyszehradzkiej : analiza porównawcza

Author: Sebastian Kubas

Citation style: Kubas Sebastian. (2014). Geneza i współczesność partii politycznych państw Grupy Wyszehradzkiej : analiza porównawcza. "Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne" (Vol. 42 (2014), s. 40-57).

Uznanie autorstwa - Bez utworów zależnych Polska - Ta licencja zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu zarówno w celach komercyjnych i niekomercyjnych, pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

**GENEZA I WSPÓŁCZESNOŚĆ PARTII
POLITYCZNYCH PAŃSTW GRUPY
WYSZEHRADZKIEJ – ANALIZA PORÓWNAWCZA**

Sebastian Kubas*

ABSTRACT: The article presents an analysis of the early stage of contemporary political parties structure in four Central European countries: Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia and their contemporary dimension. Author tries to compare different parties presenting their specific and common qualities. The analysis includes more than two decades since the beginning of democratic transformation in Central Europe.

WSTĘP

EWOLUCJA PARTII POLITYCZNYCH przebiegała inaczej w Europie Zachodniej i w Europie Środkowej i Wschodniej. Wśród czynników, które przyczyniły się do zróżnicowania procesu rozwoju partii i systemów partyjnych na pierwsze miejsce wysuwają się te o charakterze historycznym związane z okresem sprzed I wojny światowej, okresem międzywojennym i pierwszymi latami po zakończeniu II wojny światowej. Istotne znaczenie w dyferencjacji partii w Europie Zachodniej oraz Środkowej i Wschodniej zostało wywołane przede

---

* Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa, Uniwersytet Śląski w Katowicach.

wszystkim doświadczeniem socjalizmu w systemach politycznych państw tzw. bloku wschodniego¹.

Zmiany, jakie w Europie Środkowej i Wschodniej pojawiły się po 1989 r., objęły swoim zasięgiem systemy polityczne, gospodarkę oraz strukturę państwa, które musiało zmienić model wykonywania zadań². Należy sobie zadać pytanie o rolę i znaczenie partii w procesie demokratyzacji państw Europy Środkowej. Jeżeli nawet w okresie przechodzenia systemów politycznych od autorytaryzmu do demokracji partie nie były w stanie zdominować tego procesu, to niewątpliwie stały się istotnym elementem konsolidacji demokracji. Powstanie partii w naszej części Europy w związku z demokratyzacją systemów politycznych i skutki tego zjawiska są wielorakie. Partie rodziły się w społeczeństwach niechętnych polityce, którą znały z czasów socjalizmu. Nie odwoływały się wprost do określonych segmentów podziału społeczeństwa, w związku z czym od samego początku miały z nim mniej wspólnego niż np. z państwem, które wspierało finansowo partie. Powstawały raczej odgórnie, a nie w wyniku rozwoju świadomości określonych grup społecznych, co prowadziło do niskiego poziomu uczestnictwa obywateli w partiach. Również zaufanie obywateli do partii politycznych nie jest wysokie, a eklektyzm programowy jest cechą immanentną współczesnych ugrupowań politycznych Europy Środkowej³.

Celem artykułu jest ukazanie procesu narodzin i kształtowania się współczesnych partii politycznych Czech, Polski, Słowacji i Węgier w ujęciu historycznym i porównawczym z uwzględnieniem perspektywy ponad dwudziestu lat transformacji ustrojowej. W tym celu analizie zostaną poddane jedynie wybrane zagadnienia odnoszące się do partii omawianych krajów: pojawienie się partii na przełomie lat 80. i 90. XX w., rozwój partii oraz ich konsolidacja w latach 90. XX w. i w pierwszej dekadzie XXI w., a także słabnięcie i znikanie ze sceny politycznej.

---

¹ K. Sobolewska-Mysłik, *Partie i systemy partyjne na świecie*, Warszawa 2004, s. 23–41; R. Herbut, *Partie polityczne*, [w:] *Demokracje zachodnioeuropejskie. Analiza porównawcza*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław 1997, s. 65–101.

² C. Offe, *Capitalism by Democratic Design? Democratic Theory Facing the Triple Transition in East Central Europe*, „Social Research” 1991, vol. 58, s. 865–881.

³ A. Antoszewski, *Partie polityczne Europy Środkowej i Wschodniej*, Poznań 2005, s. 23–32.

PROBLEM TYPOLOGIZACJI PARTII POLITYCZNYCH W EUROPIE ŚRODKOWEJ

Na proces powstania i rozwoju partii politycznych w Europie Środkowej i Wschodniej możemy spojrzeć dzisiaj z perspektywy ponad dwudziestu lat. Węgierski politolog Atilla Ágh wyodrębnia cztery etapy przeobrażeń partii środkowo i wschodnioeuropejskich: 1) pierwsza faza cechowała się funkcjonowaniem partii typu forum o luźnym charakterze niechętnych wobec komunizmu; 2) następnie na początku lat 90. XX w. nowe przepisy przyznają przywileje nowym partiom, które stają się pierwszoplanowym aktorem procesu transformacji (partie zaczynają mieć ustabilizowaną bazę członkowską); 3) w połowie lat 90. XX w. liderzy frakcji stają na czele swoich ugrupowań, następuje oddzielanie się elit partyjnych od szeregowych członków; pojawiła się idea kongresów partyjnych, które mają stanowić surogat codziennej aktywności partyjnej; 4) w drugiej połowie lat 90. XX w. można zauważyć presję zewnętrznych wobec partii aktorów sceny politycznej oraz słabe zakorzenienie się partii w strukturach społecznych. Głównym gwarantem pozycji partii stało się państwo, które dostarcza 90% finansów dla partii⁴.

Przemiana jakościowa w sferze partii politycznych, jaka dokonała się na przełomie lat 80. i 90. XX wieku, była wynikiem dwóch sprzężonych ze sobą procesów. Po pierwsze, dominujące partie socjalistyczne utraciły przewodnią rolę w wyniku pogłębiających się słabości wewnętrznych i zewnętrznych. Kryzys społeczny i ekonomiczny państwa przyczynił się do utraty legitymizacji działalności partii socjalistycznych. W związku z zaistniałą sytuacją do głosu zaczęły dochodzić ugrupowania o charakterze antysystemowym, a także zwiększyła się rola dotychczasowych partii satelickich wobec komunistycznych. Pojawienie się partii w systemach politycznych państw Europy Środkowej zostało zagwarantowane przez wprowadzenie regulacji prawnych nadających partiom osobowość prawną. Jak podaje Jacek Wojnicki, w przypadku Czechosłowacji nastąpiło to 23 stycznia 1990 r. mocą ustawy o partiach politycznych uchwaloną przez Zgromadzenie Narodowe, a w przypadku Węgier jeszcze w okresie *ancient-regim'u* mocą ustawy o stowarzyszeniach z 11 stycznia 1989 r. (liberalizacja), a później ustawą

---

⁴ A. Ágh, *The End of Beginning: the Partial Consolidation of East Central European Parties and Party Systems*, [w:] *Comparing Party Systems*, red. P. Pennings, J.E. Lane, New York–London 1998, s. 203–206.

o partiach politycznych z dnia 19 października 1989 r.⁵ Natomiast w Polsce pierwsza ustawa o partiach politycznych została uchwalona przez parlament 28 lipca 1990 r., ale jak wskazuje Marek Migalski jedynie w niewielkim stopniu regulowała zasady życia politycznego⁶. Obecnie obowiązuje ustawa o partiach politycznych z 27 czerwca 1997 r.

Wśród typologii genezy partii w Europie Środkowej i Wschodniej możemy wymienić tę zaproponowaną przez Andrzeja Antoszewskiego, który wskazuje na następujące grupy partii: 1) wywodzące się ze starego reżimu; 2) reaktywowane z okresu przedkomunistycznego; 3) wywodzące się z frontów antykomunistycznych; 4) powstałe jako całkowicie nowe byty⁷. Zbliżoną, aczkolwiek nieco odmienną koncepcję powstania partii politycznych prezentuje Jerzy J. Wiatr. Wskazuje on na pięć sposobów narodzin współczesnych partii Europy Środkowej i Wschodniej: 1) przekształcenie partii istniejących w systemie komunistycznym; 2) pojawienie się ruchów masowych lub partii opozycyjnych, z których następnie wyłoniły się partie polityczne; 3) legalizacja partii działających w konspiracji; 4) restytucja partii historycznych; 5) powstanie nowych partii po upadku systemu⁸.

W niniejszym artykule proponuję spojrzeć na powstawanie partii politycznych z dwóch perspektyw. W pierwszej umieściłem partie hegemonistyczne okresu socjalizmu, które ze względu na swoje dziedzictwo znalazły się w skomplikowanej sytuacji. Posiadały bardzo dobrą strukturę organizacyjną i finansową, ale brakowało im legitymacji społecznej. Druga perspektywa dotyczy pozostałych organizmów politycznych, które w przeciwieństwie do partii komunistycznej, nie miały dobrych struktur organizacyjnych i majątku, ale mogły liczyć na poparcie społeczne. Ta druga grupa ulega wewnętrznemu podziałowi, o czym poniżej. Ten dychotmiczny podział ma zarówno zalety, jak i wady. Niewątpliwą zaletą jest oddzielenie bytów dobrze zorganizowanych, jakimi były partie komunistyczne od twórców powstających po upadku socjalizmu, które bardzo często okazywały się efemerydami. Ten podział był szczególnie ostry w latach 90. XX w. Obecnie wydaje się, że granice między tymi dwoma grupami partii ulegają zatarciu, o czym świadczą wyniki ostatnich wyborów w Polsce i na Węgrzech, gdzie partie

---

⁵ J. Wojnicki, *Kształtowanie się systemów wielopartyjnych Europy Środkowowschodniej. 1989–2004*, Pułtusk 2004, s. 44–45, 58.

⁶ M. Migalski, *Czeski i polski system partyjny*, Warszawa 2008, s. 137–146.

⁷ A. Antoszewski, *op.cit.*, s. 32–33.

⁸ J.J. Wiatr, *Europa postkomunistyczna. Przemiany państw i społeczeństw po 1989 r.*, Warszawa 2006, s. 162–163.

postkomunistyczne uzyskują znacznie słabsze wyniki niż miało to miejsce kilka – kilkanaście lat temu. Poza tym zjawisko legitymizacji dla tych partii nie jest już tak istotnym problemem.

Oczywiście podział partii ze względu na ich powstanie i rozwój nie jest ich jedynym sposobem typologizacji. Partie polityczne można pogrupować także ze względu na głoszone przez nie idee zawarte w programach. W związku z tym autorzy proponują umieszczenie partii w rodzinach partyjnych. Jak zauważa Katarzyna Sobolewska-Myślik, jest to najczęściej stosowana w nauce klasyfikacja partii politycznych⁹. Opiera się na trzech kryteriach: genetycznym, materialnym i organizacyjnym¹⁰. Klaus von Beyme proponuje dziewięć rodzin: liberalne i radykalne, konserwatywne, socjalistyczne i socjaldemokratyczne, chadeckie, komunistyczne, agrarne, regionalne i etniczne, ekologiczne, skrajnie prawicowe. Zauważa że w państwach byłego bloku wschodniego nie pojawiły się partie typu mieszczańskiego. Partie socjaldemokratyczne, popularne na w Europie Zachodniej po II wojnie światowej, musiały radzić sobie w Europie Środkowej i Wschodniej z dziedzictwem rządów z okresu reżimu socjalistycznego. Zauważalna jest także słabość partii chadeckich mimo stosunkowo silnej pozycji Kościoła katolickiego w Polsce, na Słowacji i Węgrzech¹¹.

EWOLUCJA POZYCJI PARTII POSTKOMUNISTYCZNYCH W NOWYM ŁADZIE POLITYCZNYM

W każdym z państw socjalistycznych niezaprzeczalnym hegemonem była partia komunistyczna, ale w niektórych mieliśmy do czynienia z wielopartyjnym układem. Jednopartyjne systemy występowały w następujących socjalistycznych państwach Europy: Albania, Jugosławia, Rumunia, Węgry i ZSRR. W innych państwach istniały systemy, w których partia socjalistyczna miała status dominującej, ale nie jedynej: Bułgaria, Czechosłowacja, NRD, Polska. W omawianych w artykule państwach zatem jedynie na Węgrzech nie występowała żadna satelicka partia, w Polsce i Czechosłowacji partię komunistyczną uzupełniały inne. Na Węgrzech Węgierska Socjalistyczna Partia Robotnicza (węg. *Magyar Szocialista*

⁹ K. Sobolewska-Myślik, op.cit., s. 57.

¹⁰ M. Gallagher, M. Laver, P. Mair, *Representative Government in Western Europe*, New York–St. Louis–San Francisco 1992, s. 59.

¹¹ K. von Beyme, *Parties and Party Systems in Eastern Europe*, [w:] *Central and Eastern Europe in Transition*, vol. I, red. F. Columbus, New York 1998, s. 2–3.

Munkáspárt – MSZM) zmieniła nazwę na Węgierską Partię Socjalistyczną (węg. *Magyar Szocialista Párt* – MSZP) w 1989 r.¹² Dokonało się to jeszcze w okresie posiadania władzy przez socjalistyczną elitę w chwili, gdy dominującą pozycję uzyskali reformatorzy pokroju Imre Pozsgaya, czy Rezső Nyersa, spychając tym samym na boczny tor konserwatystów. Jednakże ci drudzy nie mogli pogodzić się z całkowitym odejściem od zasad doktryny komunistycznej i powołali Węgierską Komunistyczną Partię Pracujących (węg. *Magyar Kommunista Munkáspárt* – MKP). Przekształcenia partii socjalistycznych w trzech pozostałych krajach miały miejsce już po upadku reżimu. W Polsce Polska Zjednoczona Partia Robotnicza (PZPR) odbyła ostatni zjazd pod koniec stycznia 1990 r., a w jej miejsce pojawiła się Socjaldemokracja Rzeczypospolitej Polskiej (SdRP), która od 1991 r. wchodziła w skład koalicji Sojuszu Lewicy Demokratycznej (SLD). W 1999 r. SLD przekształcił się w partię polityczną o tej samej nazwie i tworzył koalicję rządową w latach 1993–1997 oraz 2001–2005. Inny scenariusz wydarzeń miał miejsce w Czechosłowacji. Do 1 stycznia 1993 r. istniało niepodzielne, federacyjne państwo, ale proces autonomizacji struktur politycznych rozpoczął się znacznie wcześniej. Przejawem tego zjawiska było powstanie dwóch, odrębnych organizacji politycznych wywodzących się z Komunistycznej Partii Czechosłowacji (czes. *Komunistická strana Československa* – KSČ). 31 marca 1990 r. w Czechach pojawiła się Komunistyczna Partia Czech i Moraw (czes. *Komunistická strana Čech a Moravy* – KSČM), która jako jedyna partia o rodowodzie komunistycznym spośród omawianych państw nie zdecydowała się na zmianę wizerunku i pozostała wierna dawnym zasadom. Doprowadziło to do izolacji ugrupowania na krajowej scenie politycznej, pomimo tego, że czescy komuniści przestrzegają reguł wynikających z parlamentarnych procedur i nieprzerwanie od powstania Republiki Czech posiadają swoją reprezentację w Izbie Poselskiej¹³. Na Słowacji w październiku 1990 r. pojawiła się Komunistyczna Partia Słowacji (słow. *Komunistická strana Slovenska* – KSS), ale w lutym 1991 r. zmieniła wizerunek polityczny i nazwę na Partię Lewicy Demokratycznej (słow. *Strana demokratickej ľavice* – SDL) zajmując pozycję ugrupowania o charakterze socjaldemokratycznym, podobnie jak w przypadku polskim i węgierskim. Podsumowując możemy

¹² A. Czyż, S. Kubas, *Doświadczenia węgierskiej transformacji ustrojowej – od Jánoša Kádára do Viktora Orbána*, Katowice 2011, s. 70.

¹³ D.M. Olson, *Democratization and Political Participation, the Experience of the Czech Republic*, [w:] *The Consolidation of Democracy in East-Central Europe*, red. K. Dawisha, B. Parrot. Cambridge 1999, s. 187.

powiedzieć, że partie hegemonistyczne okresu socjalizmu przyjęły jedną z dwóch strategii działania w nowych warunkach, albo podjęły działania reformatorskie (SLD, MSZP) albo pozostawały w sferze nostalgii (KSČM, KSS)¹⁴.

UGRUPOWANIA POLITYCZNE BEZ RODOWODU POSTKOMUNISTYCZNEGO W OKRESIE TRANSFORMACJI USTROJOWEJ

Powstawanie partii z uwzględnieniem drugiej perspektywy jest dużo bardziej skomplikowane. Partie o niekomunistycznym rodowodzie na politycznej scenie Polski, Czech, Słowacji i Węgier mogły pojawiać się w oparciu o cztery różne scenariusze. Po pierwsze, działające w systemach socjalistycznych partie satelickie postanowiły kontynuować swoją działalność w nowych warunkach. Po drugie, pojawiły się partie, które wcześniej wchodziły w skład organizacji masowych o charakterze antysystemowym lub jak w przypadku Węgier zostały zalegalizowane jeszcze przed upadkiem socjalizmu. Po trzecie, niektóre partie dokonały restytucji swojej działalności z okresu międzywojennego. Po czwarte, w miarę upływu czasu zaczęły powstawać nowe partie, których korzenie nie mają nic wspólnego z okresem socjalizmu.

W pierwszym przypadku możemy odnieść się do dwóch przykładów: Polski i Czechosłowacji. W systemach partyjnych okresu socjalizmu rodzime partie komunistyczne były wspierane przez inne ugrupowania. W PRL były to Zjednoczone Stronnictwo Ludowe (ZSL) oraz Stronnictwo Demokratyczne (SD). W sierpniu 1989 r. ZSL weszło w skład niekomunistycznego rządu Tadeusza Mazowieckiego, po czym w listopadzie uległo samorozwiązaniu i powołano Polskie Stronnictwo Ludowe-Odrodzenie (PSL). Działacze PSL-Odrodzenie połączyli się w maju 1990 r. z tzw. wilanowskim PSL, tworzonym przez ludowców odwołujących się do przedwojennych tradycji ugrupowań ludowych. Ugrupowanie to występuje na polskiej scenie partyjnej do dzisiaj, posiada potencjał koalicyjny i uważane jest za tzw. partię obrotową. PSL wchodził w skład koalicji rządowej z SLD w latach 1993–1997 oraz z SLD i Unią Pracy (UP) w okresie lat 2001–2005, a od 2007 r. z Platformą Obywatelską (PO). Stronnictwo Demokra-

---

¹⁴ Szerzej: J. Wojnicki, op.cit., s. 96 i n.; W. Jednaka, *Partie polityczne wybranych państw Europy Środkowo-Wschodniej*, [w:] *Demokracje Europy Środkowo-Wschodniej w perspektywie porównawczej*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław 1997, s. 112 i 116.

tyczne także weszło w skład rządu Tadeusza Mazowieckiego. Jednakże po 1990 r. doszło do sporów wewnętrznych w partii. W 1991 r., w pierwszych wolnych wyborach parlamentarnych mandat zdobył tylko jeden kandydat z SD, po czym znaczenie partii zmalało.

W Czechosłowacji w ramach Frontu Narodowego poza partią komunistyczną znajdowały się: Socjalistyczna Partia Czechosłowacji (czes. *Československá strana socialistická* – ČSS), Ludowa Partia Czechosłowacji (czes. *Československá strana lidová* – ČSL), a na Słowacji dodatkowo Partia Słowackiego Odrodzenia (słow. *Strana slovenskej obrody* – SSO) oraz Partia Wolności (słow. *Strana slobody* – SS). W 1990 r. ČSS połączył się z działającą na wygnaniu Czechosłowacką Partią Narodowo-Socjalistyczną (czes. *Československou stranou národně sociální* – ČSNS) tworząc Czeską Partię Narodowo-Socjalistyczną (czes. *Česká strana národně sociální* – ČSNS). W latach 1991–1993 uczestniczył w koalicji Unii Liberalno-Społecznej (czes. *Liberálně sociální unie* – LSU) z dwoma innymi ugrupowaniami, co pozwoliło po wyborach z 1992 r. na umieszczenie kilku kandydatów w ławach parlamentu. W 1993 r. zmienił nazwę na Liberalną Partię Narodowo-Socjalistyczną (czes. *Liberální strana národně sociální* – LSNS), by w 1997 r. powrócić do poprzedniej nazwy. W ostatnich wyborach parlamentarnych w 2010 r. otrzymał zaledwie 286 głosów. W 1989 r. do ČSL wstąpiło wielu nowych członków, co znacznie wzmocniło pozycję partii. W wyborach parlamentarnych w 1990 r. partia zdołała wprowadzić swoich przedstawicieli zarówno do Zgromadzenia Federalnego, jak i Czeskiej Rady Narodowej. W 1992 r. partia połączyła się z Unią Chrześcijańsko-Demokratyczną (czes. *Křesťanská a demokratická unie* – KDU) i przyjęła nazwę Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej – Czechosłowackiej Partii Ludowej (obecnie Czeskiej) (czes. *Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová* – KDU-ČSL). Partia była członkiem koalicji rządowej po 1992 r.¹⁵ W wyborach do Izby Poselskiej i Senatu Republiki Czeskiej KDU-ČSL uzyskiwała od 13 do 22 mandatów, z wyjątkiem wyborów w 2010 r., gdy do parlamentu nie wszedł żaden kandydat ugrupowania.

W przypadku Słowacji *Strana slobody* nie otrzymała wystarczającego poparcia społecznego w wyborach w 1990 r., w wyniku czego uległa samorozwiązaniu i nie kontynuuje swojej działalności. Natomiast SSO powstał w 1948 r. jako kontynuator rozwiązanej Partii Demokratycznej. Po aksamitnej rewolucji SSO rozpadł się, a członkowie wstąpili do odtworzonej Partii Demokratycznej (*Demokratická strana* – DS). Od 1990 r. partia startowała w wyborach samodzielnie lub w koali-

¹⁵ D.M. Olson, op.cit., s. 179–85.

cjach kilka razy wprowadzając swoich kandydatów do ław Rady Narodowej. W 2006 r. DS utworzył koalicję ze Słowacką Unią Demokratyczno-Chrześcijańską (słow. *Slovenská demokratická a kresťanská únia* – SDKÚ) i w 2010 r. współtworzył koalicję gabinetową.

Zmiana systemu politycznego w krajach Europy Środkowej wiązała się z wcześniejszym pojawieniem się wielkiego społecznego sprzeciwu wobec socjalizmu. W przypadku polskim mówimy tutaj o Solidarności, czeskim o Forum Obywatelskim (czes. *Občanské fórum* – OF), a słowackim o Społeczeństwie Przeciw Przemocy (słow. *Verejnosť proti násiliu* – VPN). Były to masowe fora, których działalność miała charakter antysystemowy, a wpływ na politykę zaczął się urzeczywistniać w 1989 r. (OF powstał 19.11.1989 r., a VPN dzień później). Ruchy miały charakter apartyjny o znacznym amorfizmie ideologiczno-organizacyjnym, mimo to doszło do przejścia władzy przez te ruchy masowe. Później fora zaczęły podlegać procesom fragmentaryzacji, a na ich zgłiszczach pojawiły się partie polityczne¹⁶. Ruchy reprezentowały szerokie spektrum opcji politycznych, dlatego też po pierwszych wyborach parlamentarnych zaczęła wyraźnie zaznaczać się różnica poglądów między ich poszczególnymi członkami, co stało się główną przyczyną fragmentaryzacji.

W wyniku rozpadu OF na czeskiej scenie partyjnej pojawiło się kilka ugrupowań politycznych. Część z nich, jak: Obywatelska Partia Demokratyczna (czes. *Občanská demokratická strana* – ODS) oraz Ruch Obywatelski (*Občanské hnutí* – OH) wywodziły się bezpośrednio z ruchu, a część: Obywatelska Partia Demokratyczna (czes. *Občanská demokratická aliance* – ODA), czy Partia Liberalno-Demokratyczna (czes. *Liberálně demokratická strana* – LDS) popierała i weszła do OF mając przed listopadem 1989 r. swoje własne struktury, a po rozpadzie ruchu powróciła do niezależnych działań¹⁷.

ODS jest ugrupowaniem centro-prawicowym popierającym zasady wolnorynkowe w gospodarce i ograniczenie roli państwa w życiu społecznym. Wieloletnim przywódcą partii był Vaclav Klaus, Prezydent Republiki Czech. Partia jest jednym z dwóch najsilniejszych czeskich ugrupowań i kilkakrotnie tworzyła gabinety rządowe. OH proponował rozbudowę polityki socjalnej, która miała chronić społeczeństwo przed trudami transformacji ustrojowej. Poza

¹⁶ W. Jednaka, op. cit., s. 106–109.

¹⁷ Proces rozpadu OF przedstawiony jest szeroko w literaturze. Patrz m.in.: M. Migalski, op.cit., s. 62–67; P. Ukielski, *Aksamitny rozwój. Rola elit politycznych w procesie podziału Czechosłowacji*, Warszawa 2007, s. 162–174.

tym proponował reformy gospodarczo-polityczne. W ten sposób program OH oscylował między lewą stroną a centrum. W 1993 r. przekształcił się w Wolnych Demokratów (czes. *Svobodní demokraté* – SD) przyjmując liberalne stanowisko i odchodząc od założeń programu socjalnego. Obecnie działa pod nazwą Ruchu na rzecz społeczeństwa otwartego (czes. *Stranu pro otevřenou společnost* – SpOS). ODA reprezentował wyraźnie prawicowe poglądy społeczne, a w dziedzinie gospodarczej popierał liberalizm. Funkcjonował do 2007 r., kilkakrotnie uczestniczył w gabinetach rządowych. LDS przyjął liberalne założenia programowe, ale w 1992 r. uległ samorozwiązaniu.

Także słowacki VPN okazał się ruchem nietrwałym. Jednak w przeciwieństwie do OF, z VPN wywodzi swoje bezpośrednie istnienie jedynie Ruch na rzecz Demokratycznej Słowacji (słow. *Hnutie za demokratické Slovensko* – HZDS). Pozostałe słowackie ugrupowania w początkowym okresie nie wywodziły swojej działalności z VPN, ale wyodrębniały się wskutek konfliktów między poszczególnymi działaczami, a także tworzonymi *ad hoc* partiami. W ruchu działało wielu znanych polityków, m.in. Vladimír Mečiar, Milan Kňažko, Fedor Gál, Alexander Dubček, czy Marián Čalfa. VNP rozpadł się w wyniku różnych stanowisk zajmowanych odnośnie reform gospodarczych oraz kwestii niepodległości Słowacji¹⁸. Na czele HZDS stanął Vladimír Mečiar, a ruch VNP przekształcił się w Obywatelską Unię Demokratyczną (słow. *Občianska demokratická únia* – ODÚ), która zawiesiła swoją działalność w listopadzie 1992 r. Tymczasem HZDS w latach 90. XX w. stał się głównym słowackim ugrupowaniem politycznym. Jest partią populistyczną o zabarwieniu lewicowym. W 1993 r. w wyniku konfliktu między V. Mečiarom a M. Kňažko, ten drugi założył Sojusz Demokratów Słowacji (słow. *Aliancie demokratov Slovenska* – ADS). W 1994 r. doszło do kolejnego rozłamu w wyniku czego powstała Alternatywa Politycznego Realizmu (słow. *Alternatívy politického realizmu* – APR). W 1994 r. ADS i APR połączyły się tworząc Demokratyczną Unię Słowacji (słow. *Demokratická únia Slovenska* – DEÚS).

W przypadku Polski po wyborach w 1989 r. parlamentarzyści Solidarności utworzyli Parlamentarny Klub Obywatelski „Solidarność”. Jednakże w wyniku wewnętrznych sporów ideologicznych klub zaczął się rozpadać. Ostatecznie z tego masowego ruchu powstało wiele ugrupowań, m.in. Ruch Obywatelski Akcja Demokratyczna, który potem przekształcono w Unię Demokratyczną.

---

¹⁸ L. Kopeček, *System partyjny Słowacji*, [w:] *Partie i systemy partyjne Europy Środkowej*, red. A. Antoszewski, P. Fiala, R. Herbut, J. Sroka, Wrocław 2003, s. 176–177.

UD połączyła się z Kongresem Liberalno-Demokratycznym, w wyniku czego powstała Unia Wolności reprezentująca poglądy centrowe i liberalne. W marcu 1990 r. bracia Jarosław i Lech Kaczyński utworzyli prawicowe Porozumienie Centrum. Częściowo także działacze narodowo-katolickiego Zjednoczenia Chrześcijańsko-Narodowego rekrutowali się z obozu solidarnościowego. W 1993 r. powstał Bezpartyjny Blok Wspierania Reform, który stanowił zaplecze polityczne dla prezydenta Lecha Wałęsy. Ciekawym bytem była Unia Pracy, która powstała w 1992 r. w wyniku porozumienia zawartego przez lewicowych działaczy ruchu solidarnościowego oraz byłych reformatorów partii komunistycznej.

Na Węgrzech nie mieliśmy do czynienia z ruchem typu forum, jak w Polsce i Czechosłowacji. Upadek socjalizmu poprzedziło powstanie, a nawet legalizacja ugrupowań opozycyjnych. Wiązało się to z liberalizacją systemu autorytarnego przed jego demokratyzacją. Reformatorzy w MSZP zdobyli na przełomie lat 1988 i 1989 na tyle dużą przewagę¹⁹, że przeforsowali projekt uchwalenia przez parlament ustawy o wolności stowarzyszeń. Pierwsze antysystemowe ugrupowanie Węgierskie Forum Demokratyczne (węg. *Magyar Demokrata Forum* – MDF) powstało jeszcze w 1987 r.. Rok później na arenę polityczną weszły: Związek Młodych Demokratów (węg. *Fiatal Demokraták Szövetsége* – Fidesz) i Związek Wolnych Demokratów (węg. *Szabad Demokraták Szövetsége* – SZDSZ). Do dzisiaj te trzy ugrupowania są obecne na węgierskiej scenie politycznej, aczkolwiek ich znaczenie na przestrzeni ponad dwóch dekad znacznie się zmieniło. Początkowo największą rolę odgrywał MDF, który w 1990 r. wygrał wybory²⁰. Po 1994 r. stopniowo traci znaczenie. W 1998 r. wybory wygrał Fidesz, który także od 2010 r. jest ugrupowaniem rządzącym. Z liberalnych pozycji, jakie zajmował na początku okresu transformacji, przeszedł na pozycje centro-prawicowe oraz częściowo nacjonalistyczne. Natomiast SZDSZ kilkakrotnie umieszczał swoich przedstawicieli w ławach parlamentu i wchodził w skład koalicji rządowej z partią postkomunistyczną w latach 1994–1998 i 2002–2008.

Trzecią drogą powstania partii politycznych po 1989 r. było pojawienie się bytów odwołujących się do tradycji ugrupowań sprzed czasu socjalizmu.

---

¹⁹ Z. Ripp, *The Hungarian Socialist Workers' Party: Towards the Multiparty System (June 1987–February 1989)*, <http://www.polhist.hu/index.php?...the-hungarian-socialist-workers-party-towards>, odczyt z dn. 22.07.2011, s. 403–404.

²⁰ Z. Ripp, *The Politics of the Roundtable Talks. Unity and Division: The Opposition Roundtable and Its Relationship to the Communist Party*, [w:] *The Roundtable Talks of 1989. The Genesis of Hungarian Democracy: Analysis and Documents*, red. A. Bozóki, Budapest 2002, s. 3–39.

Partie, do których odwoływały się nowe ugrupowania, działały kilkadziesiąt lat wcześniej w zupełnie odmiennych warunkach. Na Słowacji partiami historycznymi były: Słowacka Partia Narodowa (słow. *Slovenská národná strana* – SNS) i Socjaldemokratyczna Partia Słowacji (słow. *Sociálnodemokratická strana Slovenska* – SDSS). SNS został założony w grudniu 1989 r. jako kontynuator przedwojennej Partii Narodowej. Opowiada się za wolnorynkowymi reformami, ale z zapewnieniem opieki socjalnej. W 2001 r. doszło do rozłamu w partii. Grupa polityków utworzyła Prawdziwą Słowacką Partię Narodową (słow. *Pravá Slovenská národná strana* – PSNS). Obecnie SNS cechuje izolacjonistyczne i radykalnie konserwatywne podejście. SDSS pojawił się w 1990 r., odwołując się do działającej aż do zakończenia I wojny światowej Słowackiej Partii Socjaldemokratycznej na Węgrzech (słow. *Slovenská sociálnodemokratická strana v Uhorsku*). W 2004 r. połączył się ze SMERem.

Na ziemiach czeskich partią historyczną, która odniosła największy i długotrwały sukces polityczny była Czeska Partia Socjaldemokratyczna (czes. *Česká strana sociálně demokratická* – ČSSD). ČSSD odwoływał się do powstałej jeszcze w 1878 r. partii o tej samej nazwie, a został reaktywowany w 1989 r. Po wyborach w Czechosłowacji (lata 1990 i 1992) nie był znaczącym ugrupowaniem. Notowania zaczęły wzrastać od czasu rozpadu państwa²¹ i od wyborów w 1996 r. do dzisiaj uzyskuje ponad 50 mandatów w izbie niższej. W latach 1998–2006 partia tworzyła koalicję gabinetową.

Na Węgrzech niepowodzeniem zakończyła się podobna próba odbudowy partii socjaldemokratycznej, gdyż jej pozycję zajęli postkomuniści. Socjaldemokratyczna Partia Węgier (węg. *Magyarországi Szociáldemokrata Párt* – MSZDP) obecnie nie odgrywa znaczącej roli. Chrześcijańsko-Demokratyczną Partię Ludową (węg. *Kereszténydemokrata Néppárt* – KDNP) także należy zaliczyć do ugrupowań historycznych. Odwołuje się do powstałej pod koniec II wojny światowej partii, której odmówiono legalizacji po 1945 r. Jedynie w wyborach parlamentarnych w 1990 r. była w stanie samodzielnie umieścić kandydatów w Zgromadzeniu Krajowym. Obecnie jest zależna od Fidesz. Natomiast Niezależna Partia Drobnych Rolników (węg. *Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Párt* – FKGP) uważa się za spadkobierczynią partii o tej samej nazwie założonej w 1930 r. Zarejestrowana została w 1988 r., a w wyborach w 1990 r. uzyskała

---

²¹ P. Fiala, V. Hloušek, *System partyjny Republiki Czeskiej*, [w:] *Partie i systemy partyjne...*, op.cit., s. 31.

44 mandaty i weszła do koalicji rządowej. W wyniku wewnętrznych podziałów i sporów partia nie posiada obecnie większego znaczenia²².

W Polsce partie, które postanowiły odtworzyć swoje istnienie w oparciu o historyczne przesłanki nie odniosły znaczącego sukcesu. Można tutaj wymienić: Polską Partię Socjalistyczną (PPS), czy Stronnictwo Narodowe (SN). PPS pojawił się jeszcze w 1987 r. i uważał się za kontynuatora partii powstałej w 1882 r. SN reaktywowano w 1990 r., odwoływał się do tradycji endeckich.

Ostatnią grupę omawianych partii stanowią te podmioty, które pojawiły się na scenie politycznej jako niezależne byty niezwiązane z systemem socjalistycznym, a ich odwołanie do doświadczeń opozycyjnych nie ma charakteru bezpośredniej kontynuacji. Znaczna część tych partii nie istnieje już. Wśród partii omawianego typu możemy wskazać na takie podmioty, które posiadały cechy relewancji politycznej, ale ją utraciły oraz te, które w chwili obecnej są głównymi siłami politycznymi w omawianych krajach. Oprócz tych ugrupowań pojawiły się byty o mniejszym znaczeniu politycznym.

W Czechach w początkowym okresie transformacji do ugrupowań relewantnych niezwiązanych w żaden sposób z poprzednim ustrojem, a także w niewielkim stopniu z działalnością w ruchu opozycyjnym można zaliczyć: Unię Chrześcijańsko-Demokratyczną (czes. *Křesťanská a demokratická unie* – KDU), Stowarzyszenie na rzecz Republiki (czes. *Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa* – SPR-RSČ) oraz Ruch na rzecz Demokracji Samorządowej – Stowarzyszenie dla Moraw i Śląska (czes. *Hnutí za samosprávnou demokracii- Společnost pro Moravu a Slezsko* – HSD-SMS). Te trzy ugrupowania zyskiwały poparcie w wyborach parlamentarnych w latach 1990, 1992 i 1996. Ale od 1998 r. ich znaczenie uległo redukcji. KDU został zarejestrowany w 1991 r., a rok później połączył się z ČSL i występuje pod nazwą KDU-ČSL. Partia jest ugrupowaniem o profilu konserwatywnym i chrześcijańsko-demokratycznym. Ma charakter ugrupowania obrotowego, które tworzyło koalicje rządowe zarówno z ODS, jak i ČSSD. Obecnie nie posiada reprezentacji w parlamencie. SPR-RSČ został utworzony w 1989 r. i zdecydowanie wypowiadał się przeciwko komunistom, ale także mniejszości romskiej i nielegalnie przebywającym w kraju cudzoziemcom. Jego charakter był skrajnie prawicowy. Na scenie politycznej partia była izolowana. W 2010 r. Sąd Najwyższy nakazał rozwiązanie partii. HSD-SMS był ugrupowaniem regionalnym, które w 1992 r. zasiadło w ławach Izby Poselskiej. Sukcesu nie powtórzył w następnych wyborach par-

²² A. Czyż, S. Kubas, op.cit., s. 122.

lamentarnych. Ruch opowiadał się za autonomią ziem Moraw i Śląska w ramach federacji Republiki Czeskiej. Od 1994 r. partia przechodzi notoryczne zmiany nomenklaturowo-organizacyjne i obecnie występuje pod nazwą Morawianie (czes. *Moravané*)²³.

W 1998 r. do parlamentu weszli przedstawiciele Unii Wolności (czes. *Únie Slobody* – US). Jest to partia liberalna, która powstała w wyniku kryzysu wewnętrznego ODS w 1998 r. Na początku 2002 r. doszło do połączenia Unii Wolności z Unią Demokratyczną (czes. *Demokratická unie* – DEU) i tym samym do utworzenia US-DEU. Z kolei Unia Demokratyczna miała charakter centroprawicowy, pojawiła się w 1994 r. US-DEU wystartował w wyborach w 2002 r. z KDU-ČSL zdobywając ponad 14% głosów, a następnie stał się częścią koalicji rządowej z ČSSD. Wchodził w jej skład do 2006 r. Czescy Zieloni weszli po raz pierwszy do parlamentu w 2006 r., ale początki ich działalności sięgają r. 1989. W latach 2006–2012 wraz z ODS i KDU-ČSL tworzył koalicję rządową. W wyborach 2010 r. partia nie przekroczyła 5-procentowego progu uprawniającego do udziału w podziale mandatów w Izbie Poselskiej.

Na uwagę zasługują jeszcze dwie partie polityczne w Czechach. Odniosły one spory sukces wyborczy w 2010 r. i zdobyły łącznie 65 mandatów czyli 32,5%. Jest to o tyle interesujące, że ugrupowania te zasiadły po raz pierwszy w parlamencie, a ich staż jest stosunkowo niedługi. TOP 09, czyli Tradycja, Odpowiedzialność, Dobrobyt 09 (czes. *Tradice Odpovědnost Prosperita 09*) sytuuje się na prawej stronie sceny politycznej²⁴. Powstał w 2009 r. z inicjatywy byłych działaczy prawego skrzydła KDU-ČSL. Po wyborach w 2010 r. TOP 09 jest członkiem koalicji rządowej. Drugim ugrupowaniem są Sprawy Publiczne (czes. *Věci veřejné* – VV)²⁵. Jest to partia centroprawicowa, która datuje swoje początki na 2001 r. Po wyborach w 2010 r. partia weszła w skład koalicji rządowej premiera Petra Nečasa.

Rządząca Słowacją partia Smer, czyli Kireunek – Socjalna Demokracja (sł. *SMER – sociálna demokracia*) została założona w grudniu 1999 r. przez Roberta Fico. W programie założycielskim Smeru znajdowały się zbitki myślowe różnych ideologii, których naczelną zasadą był pragmatyzm polityczny. Dlatego Smer jest uważany za partię populistyczną. Od 2001 r. partia popierała tzw. trzecią drogę, ale po bliższej lekturze nowego programu okazywało się, że Smer nadal

²³ D.M. Olson, op.cit., s. 187 i n.

²⁴ Strona Partii TOP 09, <http://www.top09.cz/>, odczyt z dn. 03.11.2012.

²⁵ Strona Partii Sprawy Publiczne, <http://www.veciveřejne.cz/>, odczyt z dn. 24.05.2012.

pozostawał ugrupowaniem populistycznym. W ekonomii optuje za udziałem państwa w gospodarce, popiera funkcję redystrybucyjną państwa oraz głosi hasła walki z rosnącą przestępczością²⁶. W 2004 r. oficjalnie zmieniono nazwę partii na Smer – Socjalna Demokracja. Po wyborach parlamentarnych w 2006 r. razem z SNS i HZDS partia utworzyła koalicję rządową. Warto wspomnieć, że w 2000 r. HZDS zmodyfikował swoją nazwę na Partia Ludowa – Ruch na rzecz Demokratycznej Słowacji (słow. *Ludová strana – Hnutie za demokratické Slovensko* – ĽS-HZDS). Jednakże w wyborach w 2010 i w 2012 r. nie uzyskał żadnego mandatu w Radzie Narodowej. Natomiast Smer po wyborach w 2012 r. sprawuje samodzielne rządy, którym przewodzi Robert Fico.

Ruch Chrześcijańsko-Demokratyczny (słow. *Kresťanskodemokratické hnutie* – KDH) powstał 17 lutego 1990 r. w Nitrze. Jest partią centro-prawicową, a dzięki uczestnictwu w Słowackiej Koalicji Demokratycznej (lata 1998–2002) jeden z liderów KDH Mikuláš Dzurinda piastował funkcję premiera. W 2000 r. w łonie partii nastąpił rozłam, w wyniku którego M. Dziurinda i grupa jego zwolenników odeszła z KDH, tworząc Słowacką Unię Chrześcijańsko-Demokratyczną (słow. *Slovenská demokratická a kresťanská únia* – SDKÚ). W latach 2010–2012 KDH ponownie weszła w skład rządu wraz z SDKÚ-DS, SaS i Most-Híd. W wyborach parlamentarnych w 2002 r. SDKÚ zajął drugie miejsce, co umożliwiło stworzenie koalicji rządowej z KDH, SMK i ANO, a Mikuláš Dzurinda objął ponownie stanowisko premiera. Nastąpiła kontynuacja reform społeczno-gospodarczych, których zwieńczeniem była akcesja Słowacji do UE i NATO w 2004 r. W 2006 r. doszło do połączenia ugrupowania z Partią Demokratyczną (słow. *Demokratická únia* – DÚ) działającą od 1994 r.. W latach 2010–2012 partia była członkiem koalicji rządowej, obecnie znajduje się w opozycji. Na uwagę zasługuje jeszcze Most-Híd, które stanowi koalicję ugrupowań mniejszości węgierskiej.

Po 1990 r. na Węgrzech pojawiło się kilka partii o względnej relewancji, które nie były związane bezpośrednio z okresem poprzedzającym zmianę systemu. Za taki podmiot można uznać Węgierską Partię Sprawiedliwość i Życie (węg. *Magyar Igazság és Élet Pártja* – MIÉP), która powstała w czerwcu 1993 r. w wyniku wyodrębnienia się ze struktur MDF. MIÉP cechował się opozycją zarówno w stosunku do MDF, jak i MSZP. Lider ugrupowania István Csurka publicznie krytykował rządy za nierozliczenie dawnej nomenklatury. Partia w swoich wypowiedziach często używa haseł nacjonalistycznych i antysemic-

²⁶ K. Wojtas, *Partie populistyczne w Czechach i na Słowacji*, Warszawa 2011, s. 177–181.

kich²⁷. MIÉP tylko w wyborach w 1998 r. zdołał przekroczyć pięcioprocentowy próg zaporowy i dostał się do parlamentu po czym popularność znacznie spadła²⁸. Od połowy pierwszej dekady XXI w. widoczny jest ponowny wzrost siły prawicowego radykalizmu z czego korzysta Ruch na rzecz lepszych Węgier (węg. *Jobbik Magyarorszáért Mozgalom* – Jobbik). Partia powstała w 2003 r., a po raz pierwszy umieściła swoich przedstawicieli w Parlamencie Europejskim w wyborach w 2009 r., a potem w wyborach do krajowego parlamentu uzyskała 16,67% poparcia. Po wejściu do Zgromadzenia Krajowego Jobbik liberalizuje swoją niezwykle radykalną postawę i odchodzi od haseł o charakterze anty-systemowym. Obecnie stara się izolować od skrajnie prawicowych i ekstremistycznych formacji, z którymi łączyły go więzi bliskiej współpracy. Lider Jobbik Gábor Vona uważa, że większe korzyści partia uzyska, jeżeli zrezygnuje z nawoływania do brutalnych akcji wymierzonych w swoich przeciwników²⁹. Niemniej jednak partia nadal prezentuje postawę pełną nienawiści w stosunku do mniejszości romskiej i Żydów oraz popiera nielegalną paramilitarną grupę Gwardii Węgierskiej (węg. *Magyar Gárda*)³⁰.

Na uwagę zasługuje jeszcze jedno węgierskie ugrupowanie, którym jest Polityka Może Być Inna (węg. *Lehet Más a Politika* – LMP). Partia powstała w 2009 r., a rok później w wyborach parlamentarnych zdołała uzyskać 16 mandatów. Wśród haseł LMP można odnaleźć te, które odwołują się do ochrony środowiska, idei zrównoważonego rozwoju, czy walki z korupcją. Były socjalistyczny premier Gordon Bajnai próbuje obecnie stworzyć szeroką koalicję podmiotów politycznych o nazwie Razem 2014 (węg. *Együtt 2014*), która ma przejąć władzę w wyborach 2014 r. W listopadzie 2012 r. LMP odrzucił propozycję wstąpienia do tej koalicji.

Do partii ostatniego typu w przypadku Polski można zaliczyć: PO, PiS, LPR, Samoobronę, a w dalszej przeszłości także koalicję AWS (Akcja Wyborcza Solidarność). Ten ostatni byt polityczny posiadał realny wpływ na kształt polskiej rzeczywistości w latach 1997–2001 po wygranych wyborach parlamentarnych. Został stworzony na bazie koalicji blisko 40 mniejszych podmiotów, w tym

²⁷ P. Sula, *System partyjny Republiki Węgierskiej*, Wrocław 2005, s. 125.

²⁸ L. Benda, *System partyjny Węgier*, [w:] *Partie i systemy partyjne...*, op.cit., s. 100.

²⁹ P. Krekó, *Jobbik Takes Cautious Steps towards Centre Ground*, „Budapest Times”, 10.11.2012, <http://www.budapesttimes.hu/2011/11/10/jobbik-takes-cautious-steps-towards-centre-ground/>, odczyt z dn. 27.11.2012.

³⁰ B. Kenady, *EU Elections: Far-Right Rising*, „Transitions Online” 2009, nr 6/16, <http://www.tol.org/client/article/20639-far-right-rising.html>, odczyt z dn. 20.12.2012.

związku zawodowego Solidarność. Po porażce w 2001 r. uległ dezintegracji. Dwa obecnie dominujące podmioty polityczne PO i PiS w pewien sposób wyrosły z tradycji AWS, UW oraz innych centro-prawicowych postsolidarnościowych ugrupowań.

PO został zarejestrowany jako partia w 2002 r. Pod względem programowym ugrupowanie odwołuje się do centroprawicowych postulatów oraz idei chadeckich, a w sferze gospodarki do liberalizmu. Od 2001 r. posiada reprezentację w Sejmie i Senacie, a po wyborach w latach 2007 i 2011 wraz z PSL tworzy koalicję rządzącą. W 2010 r. kandydat PO Bronisław Komorowski został Prezydentem RP, a w latach 2009–2012 członek PO Jerzy Buzek był przewodniczącym Parlamentu Europejskiego. PiS powstał w 2001 r. Założycielami ugrupowania byli Jarosław i Lech Kaczyńscy. W swoim programie partia podkreśla wartości chadeckie, republikańskie oraz narodowo-konserwatywne. PiS zachowuje ambiwalentny stosunek wobec integracji z UE, a Rosję postrzega jako jedno z największych zagrożeń dla naszego kraju. Od 2001 r. PiS posiada reprezentację w parlamencie, w latach 2005–2007 był odpowiedzialny za sprawowanie rządów. W 2005 r. kandydat partii Lech Kaczyński został prezydentem RP.

Liga Polskich Rodzin powstała w kwietniu 2001 r. Największe sukcesy odnosiła w wyborach parlamentarnych w 2001 r. oraz w 2005 r. Od maja 2006 r. do sierpnia 2007 r. LPR wchodził w skład koalicji rządowej z Samoobroną i PiS, a lider ugrupowania Roman Giertych pełnił funkcję wicepremiera. LPR apeluje do elektoratu prokościelnego, podkreślając znaczenie narodu i religii w życiu społecznym. Samoobrona jest partią populistyczną. Jej korzenie sięgają 1992 r. Od tego momentu aż do 2011 r. liderem partii był Andrzej Lepper. Partia odwołuje się do etatyzmu, sprzeciwia się reformom o charakterze liberalnym, potępia zmiany obyczajowe. Samoobrona posiadała swoją reprezentację w parlamencie po wyborach w latach 2001 oraz 2005, a w latach 2006–2007 była członkiem koalicji rządzącej.

PODSUMOWANIE

Partie hegemonistyczne okresu socjalizmu w Polsce i na Węgrzech zdolne były do szybkiego odrodzenia się po krótkim okresie stagnacji i już w 1993 r. (Polska) oraz 1994 r. (Węgry) ponownie przejęły władzę. Później także potrafiły zwyciężyć w wyborach parlamentarnych i kierować poczynaniami rządu (Polska: 2001–2005, Węgry: 2002–2010). Obecnie ich pozycja jest nieco słabsza.

Ortodoksyjna postawa czeskich komunistów niechętnych przekształceniu się po 1990 r. uniemożliwiła odegranie tej partii podobnej roli do węgierskiego i polskiego odpowiednika. Los słowackich postkomunistów jest najbardziej skomplikowany i obecnie nie tworzą oni jednej siły politycznej. Spośród partii, które miały charakter satelicki w czasach socjalistycznych jedynie polski PSL potrafił zreorganizować swoje struktury i pozostać silnym podmiotem na scenie politycznej. Na uwagę zasługuje jeszcze czeski ČSL, który przeszedł wiele reorganizacji, stworzył koalicję z chadecją o nazwie KDU-ČSL, co pozwoliło na uczestnictwo w kilku rządach.

Partie historyczne miały o tyle utrudnione zadanie, że warunki ich poprzedniej aktywności przypadały na okres międzywojenny, gdy charakter podziałów socjopolitycznych był zupełnie odmienny. Spośród tych partii najlepszą pozycją może poszczycić się czeski ČSSD, który wygrywał wybory parlamentarne i rządził krajem. Początkowo bardzo dobrą pozycję zajmowały też węgierskie partie historyczne: FKGP oraz KDNP, które uczestniczyły w koalicyjnym rządzie z MDF w latach 1990–1994. Potem FKGP wchodził do rządu jeszcze w latach 1998–2002, a KDNP obecnie współrządzi krajem. Na Słowacji jedynie SNS miał realny wpływ na kształtowanie losów kraju, gdyż po wyborach w latach 1994 i 2006 współtworzył koalicję rządową.

Dwa odmienne scenariusze obserwowaliśmy w przypadku narodzin i rozwoju ruchów opozycyjnych. W Polsce i Czechosłowacji pojawiły się masowe fora (Solidarność, OF i VPN), podczas gdy na Węgrzech przed 1989 r. działały już partie opozycyjne (MDF, SZDSZ, Fidesz). W każdym z tych krajów opozycja wygrała pierwsze wybory, ale później w Polsce i Czechosłowacji zaczęła ulegać fragmentaryzacji.

Na dzisiejszej scenie politycznej Czech i Węgier dominującą rolę odgrywają bezpośredni sukcesorzy ruchów opozycyjnych: ODS i Fidesz. W Polsce przekształcenia partyjne były tak duże, że bezpośredni następcy Solidarności zniknęli ze sceny politycznej lub ulegli znacznym przekształceniom. Obecnie na scenie politycznej dominują dwa prawicowe byty polityczne: PO i PiS, które w pewien sposób odwołują się do tradycji solidarnościowych. Natomiast na Słowacji duże znaczenie odgrywały ugrupowania populistyczne: HZDS i Smer. Populizm był i jest też obecny w Czechach (Sprawy Publiczne) oraz Polsce (Samoobrona). W Czechach i na Słowacji istotną rolę odgrywały również partie chadeckie (odpowiednio KDU-ČSL oraz KDĤ i SDKŮ-DS).